

Kostynskiy Yaroslav

FEATURES OF THE COURT AUTHORITY IN THE ENFORCEMENT PROCEEDINGS

The article deals with the content of the court authority in the enforcement proceedings. The author made separation of court's powers into two main areas based on the analysis of theoretical approaches to the definition of the functions of the court in the enforcement proceedings and legal provisions that perpetuate the specific powers of the court. Attention is drawn to the peculiarities and procedure for the exercise of certain powers of the court in enforcement proceedings and the shortcomings of legal regulation, in particular, regarding the normative fixing of the term «judicial control» on the role of the court in enforcement proceedings.

Keywords: enforcement proceedings, members of enforcement proceedings, the court, interaction, control, appeal.

Лужанський Олександр Станіславович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДК 347.9

ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ОКРЕМІ ВИДИ РУХОМОГО МАЙНА БОРЖНИКА

У статті досліджено особливості звернення стягнення на рухоме майно у виконавчому процесі України. Розглянуто актуальні питання нормативно-правового регулювання з урахуванням законодавчих новел. Автор звертає увагу на деякі практичні проблеми проведення арешту, вилучення та реалізації рухомого майна.

Ключові слова: примусове виконання рішення, звернення стягнення, рухоме майно, арешт, вилучення, реалізація.

Постановка проблеми. Процедура примусового виконання рішень зазнала суттєвих змін із прийняттям Закону України «Про виконавче провадження» (далі – Закон) від 2 червня 2016 року [1]. Метою останнього було забезпечення своєчасного та повного виконання рішень, оскільки практика минулих років свідчить про неефективність виконавчого провадження в Україні.

Одним із заходів примусового виконання рішення відповідно до ст. 10 Закону є звернення стягнення на кошти, цінні папери, інше майно (майнові права), корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної, творчої діяльності, інше майно (майнові права) боржника, у тому числі якщо вони перебувають в інших осіб або належать боржникові від інших осіб, або боржник володіє ними спільно з іншими особами. Процедура звернення стягнення на рухоме майно має свої труднощі, пов'язані із специфікою такого майна, на зменшення яких повинні бути спрямовані положення закону. Саме тому, актуальність теми даного дослідження має неабияку теоретичну та практичну цінність.

Стан дослідження. Грунтовні дослідження заходів примусового виконання рішень містяться у працях Ю.В. Білоусова, С.Я. Фурси, М.І. Штефана, С.В. Щербак, О.О. Чумака та інших. Однак, із прийняттям Закону від 2 червня 2016 року перед науковою спільнотою, практичними працівниками виникли нові завдання, які стосуються зо-

крема, особливостей звернення стягнення на рухоме майно в світлі нових законодавчих положень.

Метою статті є ґрунтовний аналіз, розкриття змісту і особливостей звернення стягнення на рухоме майно боржника з урахуванням новел Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року, а також виявлення практичних проблем та недоліків нормативного регулювання.

Виклад основного матеріалу. До рухомих речей належать речі, які можна вільно переміщувати у просторі (ч. 2 ст. 181 ЦК України) [2]. Ширше визначення рухомого майна надається у ст. 2 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [3], відповідно до якої рухоме майно – окрема рухома річ, сукупність рухомих речей, гроші, валютні цінності, цінні папери, а також майнові права та обов'язки. В той же час відповідно до ч. 1 ст. 181 ЦК режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації. У межах цієї статті ми зупинимося лише на особливостях звернення стягнення на рухоме майно як об'єкту матеріального світу, яке можна вільно переміщувати у просторі, інакше ніж гроші, валютні цінності, цінні папери, а також майнові права та обов'язки.

Із сутнісною якістю рухомих речей пов'язані особливості звернення стягнення на них

і ускладнення, що виникають при цьому. Закон України «Про виконавче провадження» не закріплює особливостей звернення стягнення на рухоме майно, про яке йдеться у цьому дослідженні, в окремій статті, на відміну від застосування заходів примусового виконання рішення щодо нерухомого майна фізичної особи (ст. 50). Проте такі особливості можна прослідкувати в окремих статтях Закону, що стосуються різних етапів стягнення. Звернення стягнення на рухоме майно боржника полягає в його арешті, вилученні та примусовій реалізації. Слід розглянути специфіку застосування кожного з них щодо рухомого майна.

Відповідно до ч. 5 ст. 26 Закону виконавець не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа виносить постанову про відкриття виконавчого провадження. У чинному Законі відсутня стадія добровільного виконання рішення, тобто нормативно не передбачено надання боржнику окремого строку на добровільне виконання рішення (крім рішень немайнового характеру). У зв'язку з цим примусове виконання рішення починається одразу з дня відкриття виконавчого провадження.

Фактичне скасування можливості добровільного виконання рішення оцінюється фахівцями по-різному. Зокрема, О. Кузь вважає, що такою нормою знищується стимул для добровільного виконання рішення, завдається шкоди інтересам саме добросовісних боржників, які мають намір виконати рішення повністю або хоча б частково; натомість ніяким чином не заважає боржникам, які мають намір ухилитися від виконання рішення [4].

Вважаємо, що таке положення повинно сприяти збільшенню випадків виконання судового рішення самостійно одразу після набрання ним чинності, що зменшить навантаження на виконавців, а також заощадить ресурси сторонам. Крім того, враховуючи таке скорочення строків, у боржника залишається менше можливостей до приховування чи відчуження рухомого майна, на яке може бути накладено стягнення у виконавчому провадженні.

Арешт на майно боржника накладається виконавцем під час відкриття виконавчого провадження та не пізніше наступного робочого дня після виявлення майна шляхом винесення постанови про арешт майна боржника або про опис та арешт майна боржника. Метою застосування арешту рухомого майна після відкриття виконавчого провадження є забезпечення реального виконання рішення. Він полягає у проведенні його опису, оголошенні заборони розпоряджатися ним, а у разі потреби – обмеженні права користування майном, здійсненні опечатування або вилучення його у боржника та передання на зберігання іншим особам,

про що він виносить постанову або зазначає обмеження в постанові про арешт (ч. 2 ст. 56 Закону).

Однак, арешт майна фактично позбавляє боржника можливості відчуження лише такого майна, право власності на яке має бути зареєстровано. Так, до рухомих речей, право власності на яке підлягає державній реєстрації належать транспортні засоби, морські, річкові, повітряні судна, сільськогосподарська техніка. Рухоме майно також може перебувати у заставі, інформація про яке міститься у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна, що ведеться відповідно до Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень». Відзначимо, що державні реєстри мають велике значення для фактичної можливості звернення стягнення на рухоме майно боржників, зокрема щодо пошуку як самого боржника, так і його майна, у з'ясуванні наявності чи відсутності прав третіх осіб на це майно. Однак, фахівці зазначають, що ситуація з державними реєстрами є такою, що не дозволяє ефективно знаходити майно боржника та звертати на нього стягнення. Необхідно провести значну роботу щодо покращення діяльності цих реєстрів. Зокрема, більшість записів до Державного реєстру обтяжень рухомого майна вносяться просто за даними кредиторів, тобто без будь-якої перевірки [5, с. 48].

В цьому контексті слід відзначити запровадження в Україні Єдиного реєстру боржників, який ведеться з метою оприлюднення в режимі реального часу інформації про невиконані майнові зобов'язання боржників та запобігання відчуженню боржниками майна (ч. 1 ст. 9 Закону). Відповідно, нотаріуси, органи, що здійснюють реєстрацію майна, державні реєстратори, до яких з метою вчинення правочину щодо відчуження у будь-який спосіб майна звернувся боржник, зобов'язані відмовити у вчиненні реєстраційних дій та в день звернення боржника повідомити зазначений у Єдиному реєстрі боржників орган державної виконавчої служби або приватного виконавця про майно, щодо відчуження якого звернувся боржник.

Проте навіть за умови наявності державної реєстрації права власності на майно власне розшук рухомого майна може бути ускладненим. У разі необхідності розшуку транспортного засобу боржника державний виконавець виносить постанову про такий розшук, яка є обов'язковою для виконання поліцією. З огляду на це потребує вдосконалення порядку взаємодії поліції та виконавців, встановлення строку виконання постанови про розшук транспортного засобу. Деякі науковці пропонують запровадити також відповідальність виконавця за контроль за виконанням постанови [6, с. 166].

На наш погляд, у процесі звернення стягнення на рухоме майно особливого зна-

чення набуває проведення арешту на майно якомога раніше – ще на стадії судового розгляду справи і до відкриття виконавчого провадження. Так, відповідно до ч. 1 ст. 151 ЦПК України [7] суд за заявою осіб, які беруть участь у справі, може вжити, передбачені цим Кодексом, заходи забезпечення позову. Забезпечення позову допускається на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття заходів забезпечення може утруднити чи зробити неможливим виконання рішення суду. До видів забезпечення позову ЦПК відносить, зокрема, накладення арешту на майно або грошові кошти, що належать відповідачеві і знаходяться у нього або в інших осіб; передача речі, яка є предметом спору, на зберігання іншим особам.

У свою чергу, арешт на рухоме майно, що не підлягає державній реєстрації, накладається виконавцем лише після проведення його опису (ч. 2 ст. 56 Закону). Причому більшість рухомого майна не зареєстроване в жодних реєстрах, що ускладнює роботу виконавця щодо його виявлення. Виявлення і проведення опису такого майна відбувається шляхом виходу за місцем проживання (якщо боржником є фізична особа) або місцем знаходження (якщо боржником є юридична особа) з метою перевірки майнового стану боржника [8, с. 9]. Враховуючи протиріччя інтересів стягувача і боржника у виконавчому провадженні, а також те, що боржник до відкриття виконавчого провадження не виконав рішення самостійно, поширеною є ситуація, коли боржник чинить протидію проведенню виконавцем таких процесуальних дій. У зв'язку з цим, закон наділив виконавця правом безперешкодного входження в приміщення, в тому числі житлові, або земельні ділянки боржника, або особи, в якій перебуває рухоме майно, що належить боржнику чи належні боржникові від інших осіб (ч. 3 ст. 18 Закону). В той же час норма враховує гарантоване Конституцією право на недоторканість житла, відповідно до якого не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду (ч. 1 ст. 30) [9]. При чому як видно із норми закону рішення суду повинно бути «про примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи», натомість рішення суду на користь стягувача, яке підлягає виконанню, не може розглядатися як підстава для входження у приміщення боржника.

Під час проведення зазначених дій і здійснення опису рухомого майна можуть залучатися поняті у порядку визначеному ст. 22 Закону. У тексті цієї статті слід відзначити істотний недолік законодавчої техніки. Так, за допомогою формального тлумачення ч. 3 цієї статті можна зробити висновок, що до осіб, які можуть бути понятими також віднесені «підлегли учасників виконавчого проваджен-

ня». Хоча віднесення таких осіб до понять суперечить положенню цієї ж частини статті про те, що понятими можуть бути будь-які дієздатні особи, які не мають особистої заінтересованості у вчиненні виконавчих дій (ч. 3 ст. 22 Закону).

На цьому етапі перед виконавцем постає питання щодо того, яке рухоме майно підлягає опису та яку вартість цього майна вказати в акті опису. Насамперед слід взяти до уваги те, що нормативно визначено майно, на яке не може бути звернено стягнення і яке містить у переліку, який є додатком до Закону. До такого майна віднесені, зокрема, предмети щоденного побутового особистого вжитку для задоволення щоденних фізіологічних та гігієнічних потреб, речі індивідуального користування (одяг, взуття, всі дитячі речі; лікарські засоби, окуляри та інші вироби медичного призначення, необхідні боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, за медичними показаннями; один холодильник на сім'ю тощо). Таким чином, опису підлягає усе рухоме майно крім того, що міститься у переліку майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами.

Боржник має право запропонувати види майна чи предмети, які необхідно реалізувати в першу чергу (ч. 5 ст. 48 Закону). Такі побажання доцільно врахувати під час проведення опису. Однак, черговість стягнення на кошти та інше майно боржника остаточно визначається виконавцем, який повинен оцінити чи такі пропозиції боржника не порушують інтересів стягувача і не ускладнюють виконання рішення [8, с. 14].

Слід звернути увагу на черговість реалізації майна боржника – юридичної особи. Так, відповідно до ч. 5 ст. 52 Закону у разі відсутності у боржника – юридичної особи коштів в обсязі, необхідному для покриття заборгованості, стягнення звертається на інше майно. У ч. 6 цієї статті визначена черговість реалізації такого майна, відповідно до якої у першу чергу реалізується майно, що безпосередньо не використовується у виробництві (предмети інтер'єру офісів, готова продукція та товари тощо). На наш погляд, зазначене положення слід уточнити тим, що реалізації у першу чергу підлягає саме рухоме майно, що безпосередньо не використовується у виробництві, таким чином відокремивши його від нерухомого майна, що безпосередньо не використовується у виробництві і повинно реалізовуватися у наступну чергу. Такі зміни сприятимуть дотриманню інтересів як боржника, який прагне зменшити негативний вплив на господарську діяльність підприємства, так і стягувача, в інтересах якого проведення більш швидкого виконання рішення.

Фахівці радять залучати до проведення опису експерта, що особливо актуально для опису рухомого майна боржника-юридичної

особи [8, с. 14]. Так, відповідно до ст. 20 Закону для з'ясування та роз'яснення питань, що виникають під час здійснення виконавчого провадження і потребують спеціальних знань, виконавець виносить постанову про залучення експерта або спеціаліста. Експерт може більш професійно оцінити ступінь зношення, пошкодження рухомого майна, можливість його швидкої реалізації тощо.

Визначення вартості рухомого майна боржника здійснюється за взаємною згодою стягувача та боржника, якщо такої згоди не досягнуто – виконавець самостійно визначає вартість майна боржника за ринковими цінами, що діють на день визначення вартості майна. У разі якщо визначити вартість майна (окремих предметів) складно, виконавець має право залучити суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання для проведення оцінки майна. При чому для проведення оцінки такого рухомого майна як транспортні засоби виконавець залучає суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання (ч. 4 ст. 57 Закону).

Наступний етап стягнення полягає у вилученні рухомого майна. Згідно ч. 7 ст. 56 Закону вилучення арештованого майна з передачею його для реалізації здійснюється у строк, встановлений виконавцем, але не раніше ніж через п'ять робочих днів після накладення арешту. Продукти та інші речі, що швидко псуються, вилучаються і передаються для продажу негайно після накладення арешту. Особливості вилучення встановлені для ювелірних та інших побутових виробів із золота, срібла, платини і металів платинової групи, дорогоцінного каміння і перлів, а також лому і окремих частин таких виробів, на які накладено арешт. Зазначене рухоме майно підлягає обов'язковому вилученню і не пізніше наступного робочого дня передаються на зберігання установам Національного банку України, які зобов'язані прийняти їх на безоплатній основі (ч. 8 ст. 56 Закону).

Майно, на яке накладено арешт передається на зберігання боржникові або іншим особам, що призначені виконавцем у постанові про опис та арешт майна (коштів) боржника, під розписку. При чому зберігач може користуватися тим рухомих майном, яке передане йому на зберігання, якщо проти цього не заперечує стягувач.

Завершальним етапом звернення стягнення є реалізація рухомого майна. Реалізація арештованого майна здійснюється шляхом електронних торгів або за фіксованою ціною. Не реалізоване на електронних торгах рухоме майно виставляється на повторні електронні торги за ціною, що становить 75 відсотків його вартості, визначеної в порядку, встановленому статтею 57 Закону. А у разі повторної нерезалізації рухомого майна майно виставляється на треті електронні торги за ціною, що становить 50 відсотків його вартості.

Слід звернути увагу також на те, що Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» запроваджено в Україні інститут приватних виконавців, які уповноважені застосовувати заходи примусового виконання рішення поряд із державними виконавцями. Такі зміни у системі виконання рішень, на наш погляд, сприятимуть підвищенню ефективності звернення стягнення на рухоме майно боржника і спростить процес, адже сам виконавець матиме зацікавленість у якісному і швидкому виконанні рішення суду, адже від цього залежить отримання грошової винагороди за роботу і підвищення конкурентоздатності перед іншими виконавцями. Крім того, запровадження приватних виконавців безумовно, розвантажить державних виконавців (що створить об'єктивні передумови для більш ефективної роботи державних виконавців), а також зменшить рівень корупції в органах виконавчої служби (адже монополія державного виконання буде порушена альтернативними суб'єктами виконавчого процесу) [10, с. 6]. Проте лише практика покаже реальні результати їх діяльності.

Висновки. З метою забезпечення звернення стягнення на рухоме майно необхідно здійснити опис та арешт цього майна, визначення особи відповідальної за його зберігання якомога раніше – ще на стадії судового розгляду відповідної справи або при відкритті виконавчого провадження. У зв'язку з цим позитивним нововведенням вважаємо зменшення строків початку процесуальних дій щодо арешту і опису майна боржника. Скасування стадії добровільного виконання рішення після відкриття виконавчого провадження зменшить можливості боржника до приховування чи відчуження рухомого майна, на яке може бути накладено стягнення у виконавчому провадженні.

Право власності на рухоме майно, як правило, не зареєстроване в жодних реєстрах, що ускладнює роботу виконавця щодо його виявлення. Найчастіше виявлення рухомого майна боржника відбувається шляхом входження виконавця до житла чи іншого приміщення, право на безперешкодне входження до яких потребує вдосконалення.

Також *державні реєстри мають велике значення для фактичної можливості звернення стягнення на рухоме майно боржників, зокрема щодо пошуку як самого боржника, так і його майна. З огляду на це актуальною є проблема покращення діяльності цих реєстрів та відсутність механізмів для стороннього втручання у їх роботу, щоб унеможливити вплив суб'єктивних факторів на відповідні інформаційні бази даних.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про виконавче провадження» № 1404-VIII // Відомості Верховної Ради України від 22.07.2016 р., № 30, стор. 5, стаття 542.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003 р., № 40, стаття 356.
3. Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» від 18.11.2003 № 1255-IV // Відомості Верховної Ради України від 12.03.2004 р., № 11, стаття 140.
4. Кузь О. Новеллы исполнительного производства (часть первая) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://jurliga.ligazakon.ua/blogs_article/600.htm.
5. Дослідження Центру комерційного права на тему: «Оцінка існуючого в Україні законодавства та процедури виконання судових рішень» 2007 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.commerciallaw.com.ua
6. Васіна Г.В. Проблеми розшуку транспортних засобів у виконавчому провадженні // Право і Безпека. – 2010. – № 1. – С. 161–167.
7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України від 08.10.2004 р., № 40, / 40–42 /, стор. 1530, стаття 492.
8. Актуальні питання виконавчого провадження в Україні: практичний посібник / Під ред. д.ю.н. І.В. Спасибо-Фатєєвої [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.commerciallaw.com.ua.
9. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Бонтлаб В. Новели правового регулювання виконання судових рішень у цивільному судочинстві України // Підприємництво, господарство і право, № 8. – 2016.

Лужанский Александр
ОСОБЕННОСТИ ОБРАЩЕНИЯ ВЗЫСКАНИЯ НА ОТДЕЛЬНЫЕ ВИДЫ
ДВИЖИМОГО ИМУЩЕСТВА ДОЛЖНИКА

В статье исследованы особенности обращения взыскания на движимое имущество в исполнительном процессе Украины. Рассмотрены актуальные вопросы нормативно-правового регулирования с учетом законодательных новелл. Автор обращает внимание на некоторые практические проблемы проведения ареста, изъятия и реализации движимого имущества.

Ключевые слова: принудительное исполнение решения, обращения взыскания, движимое имущество, арест, изъятие, реализация.

Luzhanskyi Olexandr
THE FEATURES OF ENFORCEMENT PROCEEDINGS TOWARDS
CERTAIN TYPES OF MOVABLE PROPERTY OF THE DEBTOR

The article deals with the features of enforcement proceedings towards certain types of movable property in Ukraine. The current issues of regulatory and legal regulation are considered taking into account legislative novelties. The author draws attention to some practical problems of arrest, seizure and sale of movable property.

Key words: enforcement of decisions, enforcement proceedings, movable property, arrest, seizure, sale.

Ростомьян Вачаган Вачаганович,
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДК 347.9

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СТЯГУВАЧА
У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття присвячена дослідженню питань правового статусу стягувача як сторони виконавчого провадження. Зокрема, здійснено аналіз прав та обов'язків, які є спільними для обох сторін виконавчого провадження, а також специфічних прав стягувача як сторони, зацікавленої у максимально швидкому та повному виконанні судового рішення. Проведено порівняльний аналіз змін у правовому статусі стягувача у зв'язку із прийняттям Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII.

Ключові слова: виконавче провадження, сторони виконавчого провадження, стягувач, боржник, державний виконавець, правовий статус.

Постановка проблеми. Ефективне виконання прийнятих судових рішень є неодмінною складовою права особи на доступ до правосуддя, реально відновлення порушених, невизнаних чи оспорюваних прав,

свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, інтересів держави.

Стягувач, як один із зацікавлених учасників виконавчого провадження, наділяється специфічними та лише йому притаманними